

OGRODU
DENDROLOGICZNEGO
PRZELEWICE'23

Biuletyn / informacyjny

Ogrodów Przelewiec

Wydanie Jubileuszowe

90-lat Arboretum

Ogrody Przelewice – Zachodniopomorskie Centrum Kultury Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej to instytucja kultury, która rozpoczęła swoją działalność pod koniec 2020 r. Naszym miejscem działania jest historyczne i niezwykle miejsce, jakim jest zespół folwarczno-pałacowy w Przelewicach wraz z zespołem parkowym. Celem naszego działania jest nie tylko odrestaurowanie tego zabytkowego kompleksu i podniesienie jego atrakcyjności, ale też prezentowanie jego walorów jak najszerzej liczbie odwiedzających. Od 90 lat ten przepiękny park przekształcony w Ogród Dendrologiczny przyciąga rzesze pasjonatów przyrody, dendrologów i osób lubiących piękno natury. Stworzył go człowiek i to ludzie przez cały ten okres go pielęgnują. Już trzeci rok staramy się dbać o to miejsce, udostępniać zwiedzającym i go promować. Szczególnie zależy nam na edukowaniu dzieci i młodzieży. Tak aby nie tylko poznawały przyrodę świata, ale też rozumiały procesy w niej zachodzące. Aby poznawały zależności między przyrodą a człowiekiem.

Poprzez nasze cykliczne imprezy: Noce Bajek, Festiwal Tradycji, Dożynki wojewódzkie, imprezy rekreacyjne, koncerty i zajęcia edukacyjne staramy się pokazywać piękno i walory tego miejsca. Ciągłe też zmieniamy to miejsce i robimy jeszcze ciekawszym dla odwiedzających. Mamy też plany jego rozwoju i poszerzenia ogrodu.

Publikacja ta, mam nadzieję, przybliży Państwu historię Ogrodu Dendrologicznego w Przelewicach i nakreśli nasze plany na przyszłość. Dziękuję wszystkim tym, dzięki którym Arboretum przetrwało i ma dzisiaj taki kształt.

Zygmunt Siarkiewicz
Dyrektor Ogrodów Przelewice
Zachodniopomorskie Centrum Kultury
Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej

Przemysław Maciąg
Z-ca Dyrektora

Joanna Śliwińska
Kierownik Ogrodu

Agnieszka Wanczer
Specjalista ds. Edukacji
Ekologicznej i Marketingu

Kamila Bednarska
Specjalista ds. promocji

Spis treści:

- 4 Historia Arboretum w Przelewicach
- 7 Ogród Dendrologiczny w Przelewicach – kolekcje roślinne
- 10 Krok za Krokiem po Ogrodzie Dendrologicznym Przyszłości
- 12 Oferta
- 13 Wydarzenia i atrakcje dla odwiedzających
- 15 Plany na przyszłość

Teksty: Ogrody Przelewice – Kamila Bednarska, Łucja Swiło, Joanna Śliwińska, Agnieszka Wanczer

Zdjęcia: Archiwum Ogrodów Przelewice, Archiwum Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

Opracowanie graficzne, skład, druk: Zapol Sobczyk Sp. k. • www.zapol.com.pl

Szanowni Państwo,

Ogród Dendrologiczny w Przelewicach, który w tym roku obchodzi swoje 90-lecie, to perła przyrodnicza Pomorza Zachodniego i jeden z najcenniejszych obiektów przyrodniczych w Polsce. Bogata kolekcja drzew i krzewów ze strefy klimatu umiarkowanego całego świata na powierzchni ponad 30 ha każdego roku przyciąga tysiące turystów. To wyjątkowe miejsce w regionie, w którym prowadzona jest działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego.

W lutym 2021 r., gdy Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego oficjalnie przejął od gminy Przelewice nieruchomości wchodzące w skład Ogrodu Dendrologicznego wraz z zabytkowym folwarkiem, postawiliśmy sobie jasny cel – utworzyć wyjątkową przestrzeń dla mieszkańców Pomorza Zachodniego i turystów. Aby jeszcze bardziej zwiększyć atrakcyjność tego miejsca od początku założyliśmy jak najszybszą realizację inwestycji. Aktualnie prowadzona jest jego kompleksowa modernizacja. Nowe oblicza zyskują m.in. ogród, pałac, dwór, oranżeria czy spichlerz wraz z rozlewnią. Chcemy, żeby ta instytucja żyła siłą organizacji porządowych, struktur, które z całego województwa będziemy angażować do projektów m.in. z zakresu kultury, ekologii, etnografii czy kultury obszarów wiejskich Pomorza Zachodniego. Jestem pewien, że będzie to miejsce flagowe dla wszystkich lokalnych grup działania z naszego województwa. Już dziś Ogrody Przelewice – Zachodniopomorskie Centrum Kultury Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej prowadzą różnorodną działalność skierowaną na obszary wiejskie, popularyzując kulturę ludową oraz dziedzictwa niematerialnego Pomorza Zachodniego. To m.in. festiwale, koncerty, plenery malarskie czy fotograficzne, wystawy czasowe, wernisaże oraz zajęcia i warsztaty edukacyjne.

Jakie były początki Arboretum w Przelewicach, w czyich rękach znajdował się ogród i jak zmieniał się to jedno z najcenniejszych miejsc dendrologicznych na Pomorzu Zachodnim? Odpowiedzi znajdą Państwo w tej publikacji. Zachęcam do lektury.

Olgierd Geblewicz
Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego

HISTORIA ARBORETUM W PRZELEWICACH

Przelewice mają długą i ciekawą historię. Początki sięgają szlacheckiego rodu von Schack. Pierwsze wzmianki dotyczące tej rodziny pochodzą z 1437 r. W 1799 r. Otto Friedrich Ludwig von Schack i jego siostra, Juliana Luiza, hrabina von Czettritz, sprzedali dobra przelewicze Augustowi Heinrichowi Borgstede z Berlina. Tajny nadradca finansowy Borgstede zlecił w Przelewicach budowę pałacu oraz parku w stylu angielskim. Borgstede okazał się doskonałym gospodarzem, za jego czasów nastąpiły uwłaszczenie chłopów, a także przebudowa i modernizacja majątku.

Kolejnym nabywcą majątku był książę August Pruski, który w 1821 r. kupił ziemię i pałac jako zabezpieczenie przyszłości zarówno swojej, jak i metresy oraz siedmiorga dzieci. Wprowadził on w parku gwiaździsty układ dróg obsadzanych drzewami. W ten sposób utworzono kwatery, które prawdopodobnie wykorzystywane były pod uprawę roślin ozdobnych. Pra-

cownicy A. Borgstede zachowali swoje miejsca pracy w majątku. 12 lipca 1825 r. Augusta Arend otrzymała tytuł szlachecki i została mianowana „Panią na Przelewicach” (Frau von Prillwitz). Siedem lat później, w wieku 33 lat, Augusta zmarła. Prawdopodobną przyczyną śmierci była gruźlica i osłabienie organizmu po wielu porodach. Jej ciało zostało przewiezione z Berlina i 1 lipca 1834 r. pochowano je w kościele w Przelewicach.

W 1835 r. w parku zostało wybudowane Mauzoleum, do którego przeniesiono trumny z ciałami Augusty von Prillwitz oraz dwojga jej zmarłych po urodzeniu dzieci. Książę August zmarł w 1843 roku, a zgodnie z jego wolą majątek przeszedł na ich syna o tym samym imieniu. Po śmierci Augusta von Prillwitz w 1849 r. Przelewice stały się dziedzictwem wspólnym jego sióstr i brata: Malwiny von Dachröden, Elise von Arnim, Ludwiga von Prillwitz i Klary von Arnim.

Fryderyk Wilhelm Henryk August

Mauzoleum rodziny von Prillwitz

Mauzoleum, 2023 r.

W okresie od około 1879 do 1922 r. majątek Przelewice był własnością Caspara Lachmanna i jego spadkobierców. Następnie został przejęty przez berliński bank i przekazany w zarząd Niemieckiemu Towarzystwu Osiedleńczemu, które przeznaczyło go na utworzenie 150 gospodarstw dla przesiedleńców z różnych części Niemiec. Pod rządami rodziny Lachmannów zostały wybudowane kolejno: spichlerz (1880), oficyna (1884), stodoły, stajnie, obory oraz gorzelnia (1910–1914). Od roku 1890 zaczęto przywracać naturalistyczny charakter parku, powstał także taras ziemny. Przez kolejne lata zmieniali się właściciele majątku wprowadzając swoje poprawki w pałacu. Jednak bez fachowej ingerencji w park, który rozrastał się na dużej powierzchni terenu.

Conrad von Borsig

W roku 1922 majątek przelewicki kupił przemysłowiec z Berlina, Conrad von Borsig – członek Niemieckiego Towarzystwa Dendrologicznego. Borsig starannie dążył do wcielenia swoich wizji parku. Pierwszym krokiem było rozszerzenie obszaru do imponujących 22 ha. Projekt ogrodu sporządzili specjaliści z berlińskiej szkółki drzew Ludwiga Spaetha – Helmuta Spaeth i dr Karl Kempkes, a zrealizował go architekt krajobrazu Karl Heydenreich z Wrocławia. Mimo że po objęciu władzy przez narodowych socjalistów w 1933 r. firma Borsiga doświadczyła gospodarczego wzrostu, jej założyciel zdecydował się opuścić Berlin i uciec na Pomorze. Tam, z dala od stolicy, skupił się na realizacji swoich pasji związanych z dendrologią, oddając się wiejskiej idei. **W ten sposób w 1933 r. przekształcił park w Ogród Dendrologiczny.**

Właściciel przebudował park w stylu naturalistycznym, zakładając, że będzie to jego ogród eksperymentalny. Prowadził tam badania nad introdukcją i aklimatyzacją drzew oraz krzewów. Ideą Conrada von Borsiga było stworzenie ogrodu, w którym ogromna różnorodność roślin została umiejętnie wkomponowana w przestrzeń. Aby stworzyć różnorodny charakter ogrodu Borsig wprowadził wiele ciekawych zakątków. Wykorzystując ukształtowanie terenu oraz różnorodność siedlisk utworzone zostały: Ogród Japoński, wrzosowisko, źródliśko, wąwóz krzewów zimozielonych i polana śródleśna. Mimo ich różnorodnego charakteru, dzięki starannej kompozycji, harmonijnie łączą się tworząc całość.

Wrzosowisko, na którym znajduje się kamień upamiętniający Conrada von Borsiga

W 1938 r. zakończono prace przy przebudowie parku. W tym samym roku Conrad von Borsig wygłosił na zjeździe Niemieckiego Towarzystwa Dendrologicznego w Szczecinie na temat ogrodu referat, który ukazał się w roczniku NTD nr 51/1938.

Pochłonięty pasją tworzenia, Conrad von Borsig nie opuścił Przelewic, zginął 13 lutego 1945 r. zastrzelony przez żołnierzy radzieckich. Pochowany został na terenie ogrodu. Dziś w pobliżu Alei Różanej znajduje się kamień pamiątkowy Borsiga – założyciela i pierwszego dyrektora ogrodu.

W 1951 r. Henryk Chylarecki, student Wydziału Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, podjął się inwentaryzacji przelewickiego ogrodu jako część swojej pracy magisterskiej, którą pisał pod kierunkiem prof. dr. Konstantego Steckiego. W rezultacie park otrzymał status Ogrodu Dendrologiczno-Pomologicznego.

W kolejnych dziewięciu latach opiekę nad tym miejscem objęli ogrodnik Adam Brzęczyk oraz inż. J. Winter. W tym okresie przeprowadzono prace pielęgnacyjne i ochronne, włączając w to budowę pierwszego ogrodzenia.

Rada Naukowa Arboretum przelewickiego działała pod kierunkiem prof. dr. S. Białoboka (1955–1965), a następnie opiekę przejął prof. dr S. Kownas (1965–1975). W roku 1960 mjr WP Marian Billik został mianowany kierownikiem Arboretum i pełnił tę funkcję aż do roku 1975. W tym czasie skupił się na hodowli ptactwa domowego, ozdobnego oraz ryb w stawach.

Gdy w 1975 r. doc. dr Henryk Chylarecki przejął kierownictwo, zapoczątkowano proces rewaloryzacji kolekcji. W tym samym okresie w parku powstał zbiornik retencyjny, mający wpływ na przyszłość ogrodu. Rok

później Ogród Dendrologiczny został oficjalnie wpisany do rejestru zabytków pod numerem 791, natomiast pałac otrzymał numer 792. W 1977 r. funkcję kierownika technicznego objął mgr inż. leśnictwa Zbigniew Kozak. Jego działania skupiły się na przywróceniu dawnych struktur wodociągowych, odnowieniu dróg wewnątrz sekcji oraz wybudowaniu szklarni-mnożarki w szkółce ogrodu w Kłodzinie.

W 1982 r. kierownikiem technicznym została mgr inż. ogrodnictwa Lucja Świłło. W 1987 r., na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie, doc. dr hab. Henryk Chylarecki wraz z Łucją Świłłą podjęli się rewaloryzacji i powiększenia Arboretum. Zadaniem projektu było przywrócenie blasku i wartości kolekcji ogrodu. W 1992 r. Ogród Dendrologiczny, pałac i folwark przeszły w ręce Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, a w 1993 r. zostały przekazane gminie Przelewice. Lucja Świłło objęła stanowisko dyrektora ogrodu, natomiast opiekę nad kolekcją przejęła mgr inż. Katarzyna Misiak. W 1996 r. Ogród Dendrologiczny stał się samodzielnym zakładem budżetowym pod kierownictwem mgr inż. Marii Jolanty Syczewskiej. W 2000 r. powstało Centrum Edukacji Przyrodniczej. W tym okresie Ogród Dendrologiczny zdobył złoty medal Ministra Kultury za „najlepszy obiekt zabytkowy w Polsce”.

W latach 2004–2006 odbywała się gruntowna odbudowa pałacu, przekształconego potem w Botaniczne Centrum Badawczo-Wdrożeniowe. Te prace zakończyły się w kwietniu 2006 r., obejmując również nowe tereny szkółek, szklarnię i oranżerię.

W 2020 r. powstała instytucja kultury „Ogrody Przelewice – Zachodniopomorskie Centrum Kultury Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej”. W lutym 2021 r. województwo zachodniopomorskie przejęło kompleks o powierzchni 57 ha od gminy Przelewice, w skład którego wchodzi Ogród Dendrologiczny, pałac, oranżeria i historyczny folwark. Od tego czasu instytucja ta prowadzi działalność na terenie kompleksu, działając z inicjatywy Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego. Głównym celem instytucji jest ochrona dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego. Stawiając na przywrócenie walorów ogrodu oraz promowanie tradycji wiejskiej kultury zachodniopomorskiej, Centrum skupia się również na edukacji ekologicznej i propagowaniu poszanowania dla przyrody. Od końca 2022 r. trwają prace modernizacyjne ogrodu i zabytkowych obiektów, którym nadano nowe funkcje związane z kulturą i edukacją ekologiczną. Arboretum przelewickie to bez wątpienia dziedzictwo, które opowiada o staraniach i pasji, które przez lata przetrwały, aby zachować to wyjątkowe miejsce dla przyszłych pokoleń.

OGRÓD DENDROLOGICZNY - KOLEKCJE ROŚLINNE

Ogród Dendrologiczny w Przelewicach jest uznawany za jeden z najpiękniejszych ogrodów na Pomorzu Zachodnim. Charakterystycznymi cechami ogrodu w Przelewicach są nieregularne zgrupowania drzew i krzewów. Różnorodność gatunków i odmian roślin tworzy malownicze kompozycje, które zmieniają się wraz z porami roku, oferując różne kolory, tekstury i aromaty. Ogród Dendrologiczny w Przelewicach słynie z kolekcji rzadkich i egzotycznych gatunków roślin, które wspaniale się prezentują w naturalnym otoczeniu. Ogrodowy krajobraz kryje w sobie urocze alejki, które prowadzą do różnorodnych zakątków ogrodu. Te malownicze ścieżki przewodzą przez romantyczne zakamarki, urokliwe mostki oraz kamienne przejścia ponad strumieniami. Wiele z tych elementów zostało harmonijnie wkomponowanych w naturalny krajobraz, tworząc magiczne pejzaże.

W sercu ogrodu znajduje się imponujący XIX-wieczny pałac, który stanowi dominujący element architektoniczny w stylu palladiańskim. W otoczeniu pałacu można spotkać pawie, które stanowią prawdziwą atrakcję dla odwiedzających. Te piękne ptaki dodają niepowtarzalnego uroku całemu miejscu, zachwycając swoimi kolorowymi piórami.

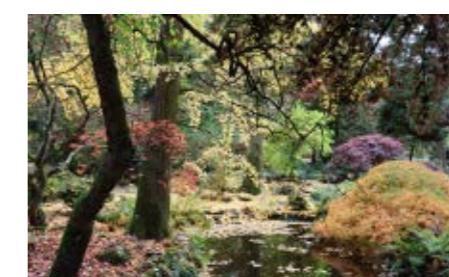
Kolekcja drzew i krzewów w Ogrodzie Dendrologicznym w Przelewicach liczy około 1300 gatunków i odmian. Oprócz gatunków obcego pochodzenia, wprowadzonych tu jako nasadzenia kolekcyjne, cenne są stare drzewa zachowane z poprzednich założeń parkowych od 1814 r. Są to głównie gatunki drzew rodzimych: jesiony, klony pospolite, jawory, buki, wiązy szypułkowe.

Najokazalszym drzewem w Arboretum jest platan klonolistny (*Platanus x hispanica*) o obwodzie pnia 650 cm i pięknym kandelabrowym pokroju, rosnący w północno-zachodniej części ogrodu, gdzie góruje nad trzema stawami. Nieopodal rośnie samotny jesion wyniosły o obwodzie pnia 395 cm. Przy drodze wzdłuż mokradeł możemy spotkać buki, jesiony, klony o wymiarach pomnikowych, pod ich okapem rosną zimozielone bukszpany i cisy.

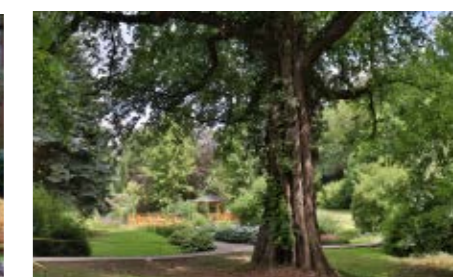
Wśród starych drzew wyróżnia się rosnący nad stawem centralnym wiąz szypułkowy (*Ulmus laevis*) o obwodzie pnia 620 cm i malowniczym pokroju z charakterystycznymi szerokimi przyporami u nasady pnia. Jest to jedno z najpiękniejszych drzew w Arboretum.

Widok na Ogród w październiku

Ogród Japoński

Ponad 200-letni wiąz szypułkowy

Różnorodną i ciekawą grupą są drzewa pochodzące z Dalekiego Wschodu (Japonii, Korei, Chin), spotkać je można głównie w Ogrodzie Japońskim. Z drzew iglastych warto wyróżnić sosnę drobnokwiatową (*Pinus parviflora*) rosnącą w okolicy pawilonu, pochyloną nad mostkiem. Gatunek ten naturalnie występuje w górach Japonii i Półwyspu Koreańskiego, używany jest do tworzenia drzewek bonsai. Z drzew iglastych zobaczymy tu odmiany cyprysików groszkowych (*Chamaecyparis pisifera*), cyprysików tępołuskowych (*Chamaecyparis obtusa*) oraz żywotnikowiec japoński (*Thujaopsis dolabrata*) – gatunek endemiczny występujący w górach Japonii. Ciekawym drzewem jest miłorząb dwuklapowy (*Ginkgo biloba*), który jest endemitem i reliktem występującym w Chinach, gatunkiem starym ewolucyjnie i rosnącym na ziemi jeszcze w okresie ery mezozoicznej. Obecnie duże znaczenie mają właściwości lecznicze miłorzębu, zakładane są plantacje, z których pozyskuje się materiał do wyrobu leków. Miłorząb japoński jest gatunkiem dwupiennym. W Ogrodzie Japońskim rosną trzy okazy męskie. Jesienią przebarwiają się na intensywnie żółty kolor i pięknie wyglądają kontrastując z czerwoną barwą klonów.

Równie bardzo interesującym drzewem jest grujecznik japoński (*Cerciphyllum japonicum*), nazywany w Japonii drzewem ciasteczkowym ze względu na przyjemny zapach jaki wydzielają przebarwiający się jesienią liście. Rosną tu dwa dorodne drzewa, okaz męski i żeński. Jesienią Ogród Japoński mieni się feerią barw klonów palmowych i japońskich, są to różne odmiany tych gatunków sadzone w okresie zakładania Arboretum, jak i później w latach osiemdziesiątych. Klony przebarwiają się na intensywne purpurowe i ogniste kolory, kontrastujące z zielenią drzew i krzewów iglastych.

Szczególnym drzewem w Arboretum jest dawidia chińska (*Davidia involucrata*). W czasie kwitnienia kwiaty otoczone są białymi podsadkami zwisającymi i powiewającymi jak jedwabne chusteczki, stąd nazwa drzewo chusteczkowe. W Ogrodzie Japońskim rosną trzy okazy dawidii: jeden posadzony tu w latach 30. XX w. i dwa młodsze z lat 80. Na terenie Arboretum rośnie jeszcze pięć młodych okazów tego gatunku różnego pochodzenia, wszystkie już zawiązują kwiaty. Ze względu na oryginalność i rzadkość tego drzewa, zostało ono umieszczone w herbie gminy Przelevice, a także w logo ogrodu. Dzięki rozmnożeniu i rozpropagowaniu dawidii, znalazła się ona w ogrodach przydomowych wielu mieszkańców gminy.

Dawidia chińska

Z kolekcji drzew iglastych sadzonych przez założyciela Arboretum Conrada Borsiga zachowały się grupy świerków kaukaskich (*Picea orientalis*), świerków Wilsona (*Picea wilsonii*), świerków serbskich (*Picea omorika*), jodeł nikko (*Abies homolepis*), jodeł olbrzymich (*Abies grandis*), sosen czarnych (*Pinus nigra*), cyprysików Lawsona (*Chamaecyparis lawsoniana*). Z zachowanych pojedynczych okazów warto wymienić jodłę hiszpańską (*Abies pinsapo*), która występuje w górach Sierra de Ronda w Hiszpanii i jest gatunkiem endemicznym. Charakterystyczną cechą tej jodły jest promieniste ułożenie krótkich igieł wokół pędu. W Arboretum znajdują się: jeden okaz w odmianie o sinym zabarwieniu igieł oraz dwie grupy młodych drzew rozmnożone z okazu matecznego.

W roku 1976 zostały posadzone mamutowce olbrzymie (*Sequoiadendron giganteum*) – drzewa olbrzymie. W swojej ojczyźnie – Ameryce Północnej osiągają wysokość do 120 m i około 12 m średnicę pnia. Są również drzewami długowiecznymi. W naszym Arboretum rośnie pięć okazów, największy ma 270 cm obwodu pnia i około 30 m wysokości.

Szyszki mamutowca olbrzymiego

Interesujące są również należące do tej samej rodziny cyprysowatych iglaste gatunki zrzucające igły na zimę: metasekwoja chińska (*Metasequoia glyptostroboides*) i cypryśnik błotny (*Taxodium distichum*). Metasekwoja pochodzi z Chin, jest gatunkiem endemicznym i reliktowym, rośla już w okresie trzeciorzędu. Cypryśnik błotny został posadzony na mokradłach, gdzie ma odpowiednie warunki siedliskowe. Zarówno dwa starsze okazy, jak i młodsze wytwarzają pneumatofory (wystające pionowo nad powierzchnię gleby korzenie powietrzne).

Przy łące widokowej zwracają uwagę malownicze grupy brzoź: brzoza biała chińska (*Betula albosinensis*) z różową łuszczącą się korą oraz brzoza żółta (*Betula alleghaniensis*) z ciemną błyszczącą korą, pachnącymi pędami i przebarwiająca się na intensywny żółty kolor już na początku jesieni. Przy drodze koło stawu spotkamy jeszcze jeden ciekawy gatunek brzozy, brzozę Maksymowicza (*Betula maximowicziana*) pochodzącą z Japonii, która wyróżnia się dużymi liśćmi wielkości liści lipy.

Azalia

Rododendron

Wiosną główną atrakcją kolekcji są krzewy z rodziny wrzosowatych: różaneczniki i azalie (*Rhododendron*). Są to w większości odmiany hodowlane o różnorodnych fakturach i barwach kwiatów. Starsze krzewy sadzone w latach 80. XX w. osiągnęły już około 3–4 m wysokości. Oprócz wymienionych odmian w kolekcji są rzadkie gatunki różaneczników, takie jak: *Rhododendron oreodoxa* zakwitający już w marcu, *Rhododendron discolor*, *Rhododendron brachycarpum*, *Rhododendron makinoi*.

W ostatnich latach w zachodniej części Arboretum posadzone zostały duże grupy krzewów z rodziny wrzosowatych: różaneczniki, azalie, kalmie, pierisy, które wzbogacają kolekcję tej rodziny. Sprzyjające warunki siedliskowe w Arboretum pozwoliły na stworzenie bogatej kolekcji rodzaju kalina (*Viburnum*). Obecnie kolekcja liczy 62 gatunki i odmiany kalin. Znajdują się tu kwitnące już w zimie kalina wonna (*Viburnum farreri*)

Kalina bodnantska

Kalina koralowa

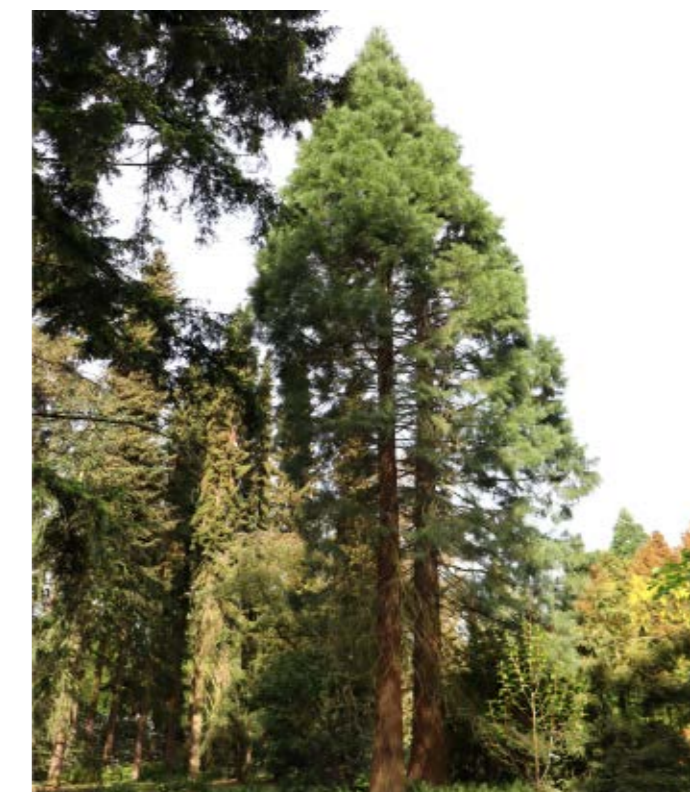
Krokusy

i kalina bodnantska (*Viburnum x bodnatsense*), zimozielone: kalina (*Viburnum japonicum*), kalina sztywnolistna (*Viburnum rhytidophyllum*), kalina (*Viburnum odoratissimum*), kalina wawrzynowata (*Viburnum tinus*). Jesienią kaliny pyszną się czerwonymi, żółtymi, granatowymi i czarnymi owocami.

Kolekcjom drzew i krzewów towarzyszą byliny. Niektóre, wprowadzone w latach 30. XX w., rozsiały się na terenie całego Arboretum. Już od lutego zakwitają ranniki zimowe, następnie przebiśniegi, śnieżyce, kokorycz pełna, kokorycz pusta, krokusy, cebulice, szafirki, zawilce gajowe, tworząc barwne kobierce pod koronami jeszcze bezlistnych drzew.

Szybko rozprzestrzenił się czosnek niedźwiedzi, wprowadzony tu w postaci kilku cebulek w 1993 r., obecnie zajmuje znaczną część ogrodu.

Późną wiosną i latem kwitną wysokie byliny: żółto kwitnąca smotrawa okazała, parzydło leśne, rodgersja kasztanowcolistna. Osobliwością wśród bylin kojarzącą się z Arboretum przelewickim jest tulejnik amerykański (*Lisichiton americanus*). Jest to roślina z rodziny obrazkowatych rosnąca na stanowiskach błotnych, w strumieniach, na brzegach rzek. Znalazła tu dogodne warunki siedliskowe, dzięki czemu powstało największe skupisko tych roślin w Polsce. W Arboretum, na źródłisku, oryginalne kwiaty, a później ogromne liście tworzą egzotyczną scenię.

Mamutowiec olbrzymi

KROK ZA KROKIEM PO OGRODZIE PRZYSZŁOŚCI

PAWILON HERBACIANY W OGRODZIE JAPOŃSKIM

Odkryj historię tego miejsca sięgającą roku 1821, kiedy to książę August Pruski nabył przelewicki majątek. Jego ukochana – Augusta Arend często odpoczywała w pawilonie, delektując się herbatą i zachwycając urokiem bajecznego ogrodu. Obecny obiekt to rekonstrukcja dawnej herbaciarni, która w tym roku poddana została gruntownej renowacji. W Ogrodzie Japońskim pojawi się system kaskadowy wody płynącej. Tuż pod powierzchnią wody zaobserwujesz piękne karpie koi, które nadadzą niezwykłego uroku temu miejscu.

WYSPA RELAKSU – TWÓJ AZYL W PRZYRODZIE!

Wyspa położona na malowniczym Stawie Centralnym przechodzi metamorfozę, aby stać się prawdziwym rajem dla miłośników spokoju i natury. To miejsce pełne harmonii, które zaprasza Cię do oddechu i wypoczynku. Znajdziesz tu urokliwą altanę, czas spowolni, a otaczające rośliny stworzą przytulny klimat do wyciszenia. Z tarasu widokowego roztaczać się będą widoki na ogród. To właśnie stąd będziesz mógł delektować się pięknem otaczającej przyrody i schodzić wprost do spokojnego lustra wody. Radość i bez troska dzieciństwa powrócą dzięki wygodnym huśtawkom, które dodadzą uroku i ruchu temu miejscu. Wyspa tchnie życiem dzięki nowym nasadzeniom zieleni. Od jabłoni japońskiej „Tina” po cyprysik nutkajski „Klippert” i świerk serbski „Pendula”. A to tylko początek! Projekt zakłada mnóstwo krzewów, takich jak dereń biały, rozłogowy, leszczyna pospolita i oczar pośredni. Będą także krzewy iglaste, byliny i trawy, które nadadzą wyspie wyjątkowy urok.

SZAŁAS PASTERSKI – MIEJSCE ODPOCZYNKU

W Arboretum w Przelewicach wybudowano nowy szałas pasterski, który stanowi doskonałe miejsce do relaksu. Na malowniczym wrzosowisku rosną bogate kolekcje roślin iglastych, a także kolorowe różaneczniki i azalie. Borsig nazywał to miejsce przedłużeniem Ogrodu Japońskiego, dzięki wyjątkowemu urowi oraz klimatowi, który tam panuje.

STREFY REKREACJI I WYPOCZYNKU

Na małej polanie odnajdziesz strefę rekreacji i wypoczynku, gdzie obecnie budowana jest wiata mogąca pomieścić około 30 osób. Na obszarze dużej polany rekreacyjnej powstaje wiata na około 100 osób. Z myślą o spędzaniu czasu na świeżym powietrzu, na polanie przygotowano miejsca przeznaczone do rozpalania ogniska oraz rekreacyjne strefy wyposażone w wygodne leżaki i hamaki. Projekt obejmuje także utworzenie nowych ścieżek komunikacyjnych oraz budowę toalety z zielonymi ścianami.

Centralną atrakcją dla rodzin są specjalnie zaprojektowane place zabaw, podzielone na cztery różne strefy. Od strefy dla najmłodszych, z podłożem piaskowym i drewnianą palisadą, po bezpieczne nawierzchnie i różnorodne zabawki dla dzieci w każdym wieku. Wyjątkową atrakcją będzie kolejka tyrolska dostępna dla wszystkich odwiedzających, nie tylko najmłodszych. Wszystkie urządzenia na placu zabaw mają charakter edukacyjny, umożliwiając dzieciom zdobywanie wiedzy poprzez zabawę. Na polanie znajdziesz także przyjemnie pachnące i estetycznie prezentujące się rabaty z bylinami i ziołami, dodającymi uroku temu wyjątkowemu miejscu.

WAŻNE MIEJSCA W OGRODACH PRZELEWICE

Pomniki stojące dumnie wśród zieleni Ogrodu Dendrologicznego są nie tylko kamieniem – to świadectwa historii, pasji i dziedzictwa. Każdy z tych symboli odnosi się do przemijającego czasu, a także zanurza nas w świecie opowieści, których tła tworzą architekci, ogrodnicy i miłośnicy przyrody.

W sercu ogrodu znajduje się pomnik wystawiony przez Augusta Heinricha von Borgstede. Stanowi on symboliczny wyraz wdzięczności wobec architekta i ogrodników, którzy odegrali kluczową rolę w przekształceniu majątku przelewickiego. To dzięki ich niezwykłym zdolnościom i nieustannym wysiłkom ogród zyskał swój unikatowy, niepowtarzalny urok.

Obok szałas pasterskiego, osłoniętego wiekowym modrzewiem europejskim, kryje się miejsce poświęcone Conradowi von Borsigowi. Ta przestrzeń jest wypełniona opowieściami, którymi chętnie dzielą się lokalni przewodnicy. Dzięki staraniom H. Chylareckiego została spisana kolekcja ogrodu. Jego praca nad dokumentacją i projektem rewitalizacji stanowiła duży krok w zachowaniu i ochronie tego wyjątkowego miejsca.

W Ogrodzie Skalnym znajduje się pomnik L. Pieczyńskiego – długoletniego prezesa Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie, który był nie tylko miłośnikiem przyrody, ale także jej obrońcą. Jego oddanie Ogrodowi Dendrologicznemu przywróciło blask pałacu w Przelewicach, czyniąc z niego centrum badań i edukacji.

Hołdem dla pierwotnych właścicieli ogrodu są dwie granitowe tablice, zdobione inspirującymi napisami, zlokalizowane przy wejściu na teren przypałacowy. To świadectwa gościnności i wrażliwości, które wciąż przemawiają do nas.

Na terenie ogrodu, poza wymienionymi pomnikami, znajduje się oficjalny pomnik przyrody – cis pospolity. Skrywa się za oranżerią na wewnętrznej ścieżce. Jego długowieczność i niezwykle cechy czynią go nie tylko wartościowym naukowo, ale również turystycznie. To żywa lekcja historii przyrody.

OFERTA

Odkryj przyszłość konferencji i szkoleń w historycznym sercu Przelewic!

Trwająca modernizacja XIX-wiecznego pałacu daje początek przyszłemu Centrum Konferencyjno-Szkoleniowemu. To nie tylko miejsce – to wyjątkowa przestrzeń, gdzie tradycja i nowoczesność spotkają się, by stworzyć oazę relaksu, inspiracji i niezapomnianych wspomnień. W pałacu znajdziesz unikalne pamiątki, które ożywią dawne dzieje przeszłości. To miejsce nie tylko zapewni Tobie relaks, ale także pozwoli wczuć się w ducha minionych czasów.

WYJĄTKOWE SALE KONFERENCYJNE

W Centrum Konferencyjno-Szkoleniowym znajdują się na nowo urządzone trzy różnej wielkości sale. Nowoczesne, przestronne i w pełni wyposażone będą idealne do organizacji szkoleń i konferencji, ale także przyjęć okolicznościowych. Sale zostaną wyposażone w najnowsze technologie multimedialne, które zapewnią doskonałą jakość każdego wydarzenia. W miejscu, gdzie kiedyś mieściła się czytelnia, pojawi się urokliwy kominek – doskonały zakątek do relaksu oraz wyjątkowa przestrzeń do organizacji przyjęć.

ELEGANCKIE POKOJE I KOMFORTOWY WYPOCZYNEK

W pałacu powstanie szesnaście stylowo urządzonych pokoi, zainspirowanych motywami roślinnymi. To idealne miejsce, gdzie po intensywnym dniu dendrologicznych wędrówek można odpocząć i się zrelaksować. Każdy pokój zostanie wyposażony w prywatną łazienkę, zapewniając pełen komfort podczas pobytu. Ta harmonijna mieszanka elegancji i wygody stworzy doskonałe warunki na pełne pozytywnej energii poranki oraz relaksacyjne wieczory.

GASTRONOMICZNE DOZNANIA

1 sierpnia 2023 r. została podpisana umowa ze spółką „DALL Rudyński” Sp. k. na prowadzenie działalności gastronomicznej w przelewickich ogrodach. Nowy najemca rozpocznie działalność gastronomiczną wraz z zakończeniem prac inwestycyjnych w pałacu. „Zapraszamy naszym gościom smaki zarówno tradycyjnej kuchni polskiej, jak i europejskiej, przy czym wciąż będziemy się inspirować otaczającym ogrodem i ekologią. Dzięki temu nasze dania będą wyborne i pięknie podane. Ważną rolę odegra manufaktura słodkości. Nasi cukiernicy będą na miejscu przygotowywać wyśmienite ciasta, wykwentne desery oraz torty” – opowiada najemca.

OGRÓD LETNI I WYJĄTKOWA SCENA

Przyszłe Centrum Konferencyjno-Szkoleniowe będzie się otwierać na urokliwy ogródek letni, gdzie zacienione miejsce zapewni wytchnienie nawet w najgorętsze dni. Letnia scena będzie magicznym tłem dla wyjątkowych koncertów, wystaw i wieczornych spotkań.

ZAGOSPODAROWANIE OBIEKTÓW NA PLACU FOLWARCZNYM

W spichlerzu zostaną zlokalizowane pomieszczenia biurowe, wystawiennicze i konferencyjne, dzięki którym budynek będzie wykorzystywany jako siedziba różnych organizacji. Obiekt zostanie przystosowany do prowadzenia działalności Lokalnej Grupy Działania Lider Pojezierza, której charakter jest komplementarny z Instytucją Ogrody Przelevice. W budynku dawnej rozlewni Lider Pojezierza utworzy „Pomorskie Centrum Kulinarne” przeznaczone do celów przetwarzania, produkcji i dystrybucji żywności pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. W budynku zaplanowano również utworzenie pracowni renowacji mebli oraz pracowni szwalniczej kół gospodyń wiejskich, która będzie się zajmować głównie tworzeniem strojów z dawnych epok.

Oficyna z 1880 r. zostanie siedzibą Instytucji Ogrodów Przelevice – Zachodniopomorskiego Centrum Kultury Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej. W obiekcie znajdować się będzie także „Punkt Informacji Turystycznej Ogrodów Przelevice”.

W oranżerii prace modernizacyjne wpłyną na odnowienie szaty roślinnej wzbogaconej o rośliny kwitnące. Powstanie także motylarnia. W obiekcie swoje miejsce znajdzie pracownia ceramiczna „Gliniany Kogucik”. Pozostałe części budynku zostaną przystosowane do celów edukacyjnych, kulturalnych i wystawienniczych.

EDUKACJA EKOLOGICZNA

Podstawą edukacji ekologicznej w Ogrodach Przelevice jest bezpośredni kontakt z przyrodą. Nie ma lepszej lekcji przyrody niż ta, w której uczestnicy mają możliwość obserwowania i badania otaczającej ich natury za pomocą wszystkich zmysłów. Scenariusze zajęć są starannie opracowywane, aby dostarczyć wiedzy w sposób interesujący, atrakcyjny i dostosowany do różnych grup wiekowych. Celem tych zajęć jest doskonałe uzupełnienie szkolnych lekcji oraz wpływanie na kształtowanie właściwej postawy wobec otaczającej przyrody. Zajęcia terenowe często łączone są z elementami gier terenowych, konsekwentnie przestrzegając zasady „przez zabawę do nauki”.

WYDARZENIA I ATRAKCJE DLA ODWIEDZAJĄCYCH

WYDARZENIA CYKLICZNE – NIEZAPOMNIANE CHWILE PRZEZ CAŁY ROK!

Odkryj wydarzenia cykliczne, które wzbogacają Ogród Dendrologiczny w Przelewicach. Przez cały rok czekają na Ciebie ciekawe aktywności i wyjątkowe emocje. Zapraszamy do udziału w festiwalach i inicjatywach, które wprowadzą Cię w świat kultury, rekreacji i rozrywki na fonie natury.

OTWARCIE SEZONU OGRODÓW PRZELEWICE – KWIECIEŃ

Kwiecień to miesiąc, w którym ogrody wkraczają w nowy rozdział. Tysiące okazów roślin ożywają, tworząc unikalną kolekcję dendrologiczną. Na źródłisku

zachwycisz się prawie półmetrowymi kwiatami tulejnika amerykańskiego, a na Alei Róż kolorowymi rododendronami. To doskonały czas, aby cieszyć się pięknem natury i wziąć udział w warsztatach oraz animacjach.

Tulejnik amerykański

Paw Stefan

BOTANICZNA PIĄTKA – WIOSNA, LATO, JESIEŃ, ZIMA

Biegaj w otoczeniu natury! Cykliczne biegi Botanicznej Piątki organizowane są przez pasjonatów biegania w ogrodach botanicznych w całej Polsce, a także u nas w Przelewicach. Wszyscy, bez względu na wiek, mogą wziąć udział w tych wyjątkowych zawodach. Popularyzujemy bieganie, rekreację i piękno naszego Ogrodu Dendrologicznego. Po przebiegnięciu linii mety otrzymasz pamiątkowy medal, a najlepsi zdobędą atrakcyjne nagrody.

FESTIWAL TRADYCJI POMORZA ZACHODNIEGO – MAJ

Maj to czas wielkiego święta kultury i tradycji. Festiwal gromadzi mieszkańców regionu, aby podzielić się bogactwem kulinarnym, rękodziełem oraz różnorodnością aktywności. Skosztuj regionalnych smakołyków, uczestnicz w konkursach i zapoznaj się z lokalnymi produktami. Przeżyj niezapomniane emocje podczas wieczornych koncertów i poznaj regionalne zwyczaje. Organizatorem wydarzenia jest Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego.

FESTIWAL TAŃCA W OGRODACH PRZELEWICE „W TAŃCU” – MAJ

Maj to miesiąc pełen życia, a my uczymy go poprzez Festiwal Tańca. Uczestnikami są dzieci i młodzież z całego województwa zachodniopomorskiego, prezentujący swoje umiejętności taneczne. Festiwal promuje kulturę i radość z tańca. Maj to miesiąc pełen rozkwitu roślin. W tym czasie ogród staje się paletą barw, gdy kwitną rododendrony, azalie, żółtliny, tamariszki, lilaki, tawułki, jaśminowce, tulipany i barwinki. To wyjątkowy spektakl natury, który zachwyca i inspirowuje każdego, kto odwiedza ogród w Przelewicach.

NOC BAJEK – CZERWIEC

Przenieś się w magiczny świat podczas Nocy Bajek. Ogród ożywa w nocnym blasku, a sceny przedstawiają najpopularniejsze opowieści baśniowe. Rozkoszuj się iluminacjami i poznaj urok Ogrodu Dendrologicznego w nocy. Na całe rodziny czekają animacje, koncerty i pyszne jedzenie.

DOŻYŃKI WOJEWÓDZKIE – WRZESIEŃ

Wrzesień to czas dożynek – święta plonów. W naszym ogrodzie, pod patronatem Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego, organizowane są Dożynki Wojewódzkie. To wyjątkowe wydarzenie łączy tradycję z rozrywką, prezentując bogactwo lokalnej kultury, kuchni oraz rękodzieła.

WOJEWÓDZKIE DNI PSZCZELARZA – WRZESIEŃ

Przyjedź, aby poznać świat pszczelarstwa i cieszyć się produktami pszczelimi. Szkolenia, wykłady, pokazy sprzętu, koncerty i lokalne smakołyki, to tylko niektóre z atrakcji tego wydarzenia.

Dołącz do nas podczas tych wyjątkowych momentów, które podkreślają piękno natury i kultury. Każdy miesiąc przynosi nową okazję do odkrywania uroków Ogrodów Przelevice i tworzenia niezapomnianych wspomnień.

PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ

KONCEPCJA UTWORZENIA UNIKATOWEGO I INNOWACYJNEGO OGRODU

Tajemnicze, wyjątkowe. Tak często określa się Arboretum w Przelewicach. Jest to miejsce niezwykle interesujące pod kątem dendrologicznym. Do 90-letniego Ogrodu Dendrologicznego przylega bezpośrednio ponad 20 ha terenu, który umożliwi jego rozbudowę i wzbogacenie kolekcji. Jest to miejsce z ogromnym potencjałem. Aby wykorzystać ten potencjał, powstał pomysł na stworzenie unikatowego i innowacyjnego miejsca charakteryzującego się wyjątkowością w skali kraju. W 2022 r. wraz z Polskim Towarzystwem Dendrologicznym opracowaliśmy koncepcję na zagospodarowanie tych nowych terenów i trzech stawów. W czasie pierwszego założenia ogrodowego tereny te częściowo były zadrzewione, częściowo były tu łąki bagienne. Stawy wykopano w latach siedemdziesiątych jako stawy rybne, potem były zagospodarowane jako kolekcja roślin wodnych i błotnych. Kolekcja ta została częściowo zniszczona w lipcu 2003 r., kiedy gwałtowne opady doprowadziły do spiętrzenia wód odprowadzanych rowem melioracyjnym przez stawy, a w konsekwencji do uszkodzenia grobli i zniszczenia przez przelewającą się wodę części nasadzeń. Nowe tereny będące przedmiotem koncepcji do 1997 r. były użytkowane rolniczo przez PGR. W czasie przemian gospodarczych zostały przekazane gminie Przelevice, a następnie Ogrodowi Dendrologicznemu. Planowano utworzenie tu towarowej szkółki drzew i krzewów ozdobnych w gruncie, a dla tych celów zbudowano utwardzone drogi gruntowe oraz nawodnienie części terenu. Szkołka drzew i krzewów liściastych sadzona była od 2005 r., znaczna część nasadzeń nie została sprzedana i istnieje obecnie w formie silnie zagęszczonych rzędów drzew i krzewów. Ponieważ skład gatunkowy reprezentuje znaczną część naszych rodzimych drzew, w koncepcji wykorzystano te zadrzewienia do utworzenia części edukacyjnej do poznawania i rozróżniania gatunków rodzimych.

Najważniejsze założenia projektowe są takie, aby ogród miał walory dekoracyjne dla różnych pór roku, a walory edukacyjne na potrzeby różnych form zajęć dydaktycznych. Planowane jest utworzenie nowego wejścia do ogrodu z całą infrastrukturą, w szczególności wjazdy, wejścia, kasy biletowe, parkingi, strefy gastronomiczne i rekreacyjne.

Na nowym terenie Ogrodu Dendrologicznego znajdują miejsce rośliny wzbogacające kolekcję. Część planowanych nasadzeń będzie kontynuacją kolekcji rozpoczętych w starej części ogrodu. Proponowane taksony umożliwią uzupełnienie istniejących zasobów ogrodu oraz utworzenie nowych kolekcji specjalistycznych, w tym kolekcji narodowych – np. rodzaju *Berberis*. Posiadanie kolekcji

narodowej stanowi wyróżnienie dla właściciela i świadczy o wyjątkowości jego zbiorów w skali kraju. Planowane jest utworzenie kwatery z kolekcją roślin służącą do nauki rozpoznawania gatunków drzew i krzewów mających naturalne stanowiska w Polsce. Kwaterna ta powstanie na bazie istniejących aktualnie pozostałości szkółki roślin ozdobnych. Otwarty duży teren bez zadrzewień ze znacznym obszarem gleb lekkich daje możliwość wprowadzenia kolekcji sosen – Pinetum, brzoź i innych gatunków, gdzie można pokazać w pełni ich walory dekoracyjne, szczególnie pokrój. W doborze znajdują się również gatunki egzotyczne, które próbnie mogą być wprowadzone w związku ze zmianami klimatycznymi. Są to sosny pochodzące z Meksyku i Kalifornii. Powstanie też las prehistoryczny. Utworzony zostanie z drzew gatunków najstarszych filogenetycznie, takich, które pojawiły się na Ziemi najwcześniej i pamiętają czasy dinozaurów. Dla zwiedzających mniej zainteresowanych botaniką zaplanowano wprowadzenie kolekcji dwóch rodzajów o wysokich walorach dekoracyjnych – są to piwonie i hortensje. Okres kwitnienia tych roślin będzie trwał od maja do września. Przewidziano również wprowadzenie kilku małych grup drzew owocowych: czereśni, jabłoni, gruszy i śliw dla umilenia spaceru zwiedzającym latem i jesienią.

Na terenie objętym koncepcją powstanie strefa edukacyjna, oparta na sześciu tematycznych pawilonach edukacyjnych: wiedzy o roślinach inwazyjnych, wiedzy o zmianach klimatu, wiedzy o roślinach energetycznych, wiedzy o drugim życiu drzew, wiedzy o roślinach pionierskich oraz wiedzy o przyrodzie prehistorycznej. Podczas spaceru po nowym ogrodzie zwiedzający będą mogli podziwiać krajobraz z wieży z platformą widokową i jeżdźdźnią, a w cieniu drzew znajdą miejsce dla wypoczynku i zabawy. Przez nowo zaplanowany ogród będzie przechodziła wstęga „Suchego strumienia” – ogród deszczowy. Aby można było poznawać przyrodę wszystkimi zmysłami zaplanowano ścieżkę sensoryczną. Chcąc wprowadzić nowoczesne elementy do ogrodu, zaprojektowano ścieżki poniżej tafli wody. Dzięki temu można będzie odnieść wrażenie, że znajdujemy się pośrodku bezkresu wody, co jest niesamowitym doświadczeniem. Na jednym ze stawów zaplanowaliśmy ustawić akwaria na wodzie i każdy będzie mógł podziwiać biocenozę stawu. Dla osób, które nie będą pewne, czy warto odwiedzić ogród powstanie taras z kładką od planowanej drogi rowerowej. Z tarasu będzie można zajrzeć do ogrodu.

Pomysł rozbudowy ogrodu jest innowacyjny, a spacer po nim niewątpliwie będzie przyrodniczą przygodą.

Komitet Organizacyjny

Komitet Naukowy

Patronat Honorowy

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie

Patronat Ekologiczny

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ
OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ
w SZCZECINIE

Sponsorzy

